

هم‌پیوندی دیسپلین‌های علمی با مدل‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل: کارآمدی محتوایی و تحول عملی

مهدی ذاکریان

دکتر مهدی ذاکریان، استاد مدعو دانشکده حقوق دانشگاه پنسیلوانیا
هیئت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی واحد علوم و تحقیقات mzakerian@law.upenn.edu

تاریخ دریافت: ۱۳۸۷/۲/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۷/۵/۱

فصلنامه مطالعات بین‌المللی (ISJ)، سال هشتم، شماره دوم، پاییز ۱۳۹۰، صص ۴۰-۲۷.

دیباچه

در کشور ما آنهایی که برای نخستین بار با شبیه‌سازی^۱ آشنا می‌شدند کمتر احتمال داشت که سیاست یا روابط بین‌الملل را به یاد آورند یا اینکه در اندیشه آنها شبیه‌سازی‌های سیاسی یا دیپلماتیک نقش ببندد. زیرا برای آنها شبیه‌سازی یادآور همانندسازی از جمله همانندسازی انسان، گوسفند، نباتات و مانند آنها بود. با این همه، برای آنها بیشتر مایه تعجب خواهد شد اگر به آنها گفته شود که شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل از دهه پنجاه قرن بیستم در امریکا پیاده شد و اکنون نیز برگزاری مدل‌های شبیه‌سازی در بسیاری از دانشگاه‌های دنیا رواج دارد. سیال بودن مفهوم شبیه‌سازی از همانندسازی انسان، حیوان، نباتات و تمرین‌های شبیه‌سازی مکانیکی و تکنیکی، شبیه‌سازی مهارت‌های خلبانی و عملیات‌های نظامی به شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل، همین‌طور فراگیر شدن تمرین‌های شبیه‌سازی سازمان ملل متحد و ارکان آن، مذاکرات چند جانبه و غیره در دانشگاه‌های سراسر دنیا نشان می‌دهند که شبیه‌سازی گستره بسیار وسیعی دارد. بنابراین، با این همه گستردگی، شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل قطعاً رگ و ریشه‌ای در رشته‌های دیگر دارد و از آن رشته‌ها تأثیر می‌پذیرد.

جدای از واقعیت یادشده، اساساً جوهر روابط بین‌الملل میان‌رشته‌ای و چند رشته‌ای است و این رشته علمی از دیگر علوم نیز اثر پذیرفته و تحت تأثیر یافته‌های آنها قرار دارد. به همین روی، شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل همانند رشته روابط بین‌الملل تحت تأثیر دیگر علوم قرار می‌گیرد و بدون بهره‌گیری از ریاضیات، علم اقتصاد، آمار، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، حقوق، جغرافیا و بسیاری از دیسیپلین‌های

1. Simulation

دیگر سودمند نبوده و دارای دستاورد نخواهد بود. ولی مسئله اینجاست که کیفیت و کمیت این تأثیر چگونه و در چه زمینه‌هایی است. به همین دلیل، این نوشتار پرسش کلیدی زیر را ارائه می‌کند که چگونه دیسپلین‌های گوناگون علمی به شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل کمک می‌کنند؟ فرضیه‌ای که در این زمینه مطرح می‌شود این است که تأثیرگذاری هر دیسپلین علمی بر مدل‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل بستگی به محتوای سناریو و تحولات دانش روابط بین‌الملل در هر برهه‌ای دارد. از این روی ممکن است در شبیه‌سازی‌هایی که در دوران جنگ سرد یا مربوط به دوران جنگ سرد برگزار می‌شد بیشتر به امور نظامی، امنیتی و تسلیحاتی، موشکی توجه می‌شد. درحالی‌که شبیه‌سازی‌های دوران پساجنگ سرد ممکن است بیشتر به موضوع محیط زیست، حقوق بین‌الملل و حقوق بشر بپردازند و سناریوها یا شبیه‌سازی‌های برهه کنونی (قرن بیست‌ویکم) بیشتر موضوع تروریسم، امنیت انسانی، فقر، مسائل هسته‌ای و حقوق بشر را مورد توجه قرار دهند. به طبع در هر یک از سه برهه یاد شده دیسپلین‌های متفاوت و مختلفی به کار می‌رفتند و کارایی و میزان تأثیر هر یک از رشته‌های علمی در این مدل‌ها متفاوت بود. به منظور انجام این پژوهش تلاش به عمل آمد تا از داده‌های کتابخانه‌ای شامل کتاب، مقاله و سند بهره‌گیری شود. همچنین با توجه به اینکه نویسنده پژوهش با ضعف ادبیات پژوهش در این زمینه روبه‌رو بوده است دفتر علمی در موضوع شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل در کشور از محدودیت‌های پژوهش در این موضوع است به همین دلیل از روش استقراء تجربی برپایه تجربه - مشاهده شخصی هنگام برگزاری مدل‌های شبیه‌سازی و سناریونویسی برای آزمون فرضیه پژوهش بهره برده است.

دانش و شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل

علم یا دانش^۱ مجموعه یافته‌های منظمی است که برپایه پژوهش‌های قاعده‌مند و برپایه آزمون و بررسی به دست می‌آیند. از این روی هر دانشی تا هنگامی دارای اعتبار است که بررسی روشمند برپایه یک روش پژوهش معین آن یافته‌ها را نشان می‌دهند. برپایه

این معیار برای تعریف یک دانش، دانش روابط بین‌الملل تاکنون این‌گونه تعریف شده که به بررسی بهینه‌سازی روابط میان واحدهای سیاسی می‌پردازد. به طبع در این زمینه اقتصاد، صنعت، مردم‌شناسی، تاریخ و بسیاری دیگر از علوم می‌توانند کارآمد باشند. به ویژه اینکه امروزه واحدهای سیاسی دارای معنای بسیار گسترده‌ای می‌باشند که دربرگیرنده دولت - ملت‌ها، سازمان‌های حکومتی بین‌المللی، سازمان‌های غیرحکومتی بین‌المللی، سازمان‌های منطقه‌ای و شرکت‌های فراملی می‌شود. کار ویژه اصلی دانش روابط بین‌الملل تنظیم مناسبات میان این واحدها برپایه اصول منشور ملل متحد است، آن‌گونه که در ماده یک منشور آمده است:^(۱)

«(۱-۱) حفظ صلح و امنیت بین‌المللی (۲-۱) توسعه روابط دوستانه میان ملت‌ها، (۳-۱) حصول همکاری بین‌المللی در حل مسائل بین‌المللی و تحکیم صلح جهانی؛ (۴-۱) هماهنگ کردن اقداماتی که ملت‌ها برای دستیابی به این اهداف مشترک انجام می‌دهند.»

اما اینکه چگونه می‌توان تنظیم مناسبات میان کشورها برپایه اصول یاد شده در منشور ملل متحد را به میدان عمل و کاربرد رساند هنر، تکنیک و مهارتی است که سیاستمدان انجام می‌دهند. در این زمینه، شبیه‌سازی فعل سیاستمدان سبب‌ساز کاهش خطای آنها و آزمون و آزمایش پیش از تصمیم برای بهینه‌سازی نظریه‌سازی، برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و تنظیم استراتژی‌ها می‌شود. همچنین شبیه‌سازی به برنامه‌ریزان کمک می‌کند تا میلیون‌ها دلار را با راهکارهای هزینه مؤثر ذخیره کنند.^(۲) به همین دلیل است که شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل به دستور کار بسیاری از دانشگاه‌های کشورهای پیشرفته دنیا تبدیل شده است. با شبیه‌سازی سناریوهای بحران، سناریوهای جنگ، مذاکره، مبادلات اقتصادی و همین‌طور شبیه‌سازی سازمان ملل، اتحادیه اروپا و بسیاری از موارد مانند آن می‌توان دریافت که بهترین شیوه‌های بهینه‌سازی روابط میان واحدهای سیاسی چیست. در این زمینه اندکی آشنایی از دیگر علوم مانند اقتصاد، روان‌شناسی، مردم‌شناسی، صنعت، تاریخ و مانند آن ضروری است. به همین دلیل آشنایی و بهره‌گیری از دانش‌های مورد نیاز در شبیه‌سازی روابط بین‌الملل ضروری می‌شود.

دانش‌های مورد نیاز

اگر بخواهیم یک مدل شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل را اجرا کنیم چه چیزهایی باید بدانیم؟ دانش‌های مورد نیاز ما بر پنج اصل استوارند: (۱) متدلوژی، (۲) دانش، (۳) پیمایش، (۴) روش و (۵) پیشینه پژوهشگری. همچنین با تأکید بر اینکه موضوع یک مدل شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل چیست به چندین رشته علمی برای اجرای یک مدل شبیه‌سازی نیازمندیم که در هر یک از ۵ مرحله یادشده خود را نشان می‌دهند.

۱. متدلوژی

اندکی از متدلوژی و روش تحقیق برای پژوهش در موضوع مورد بحث در یک سناریو از نیازهای آغازین اجرای یک مدل شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل است. اگر برنامه ما برای نمونه شبیه‌سازی مذاکرات حقوق بشر ایران و اتحادیه اروپا باشد نیازمند متدلوژی هستیم. این موضوع به ما کمک می‌کند تا با بهره‌گیری از شناخت متدلوژی علم حقوق و دانش روابط بین‌الملل به درستی برنامه شبیه‌سازی را دنبال کنیم.

۲. دانش

نخست آگاهی از چند دانش بنیادی برای اجرای یک مدل و دوم بهره‌گیری از دانش‌های کمک‌کننده در این مدل. دانش‌های بنیادی برای مدل شبیه‌سازی مذاکرات حقوق بشر ایران و اتحادیه اروپا عبارت است از: نخست پژوهش و مطالعه درباره نظریه‌های حقوق بشر از جمله جهان‌شمولی و نسبی‌گرایی فرهنگی، ترغیب اخلاقی و حقوق بشر، عرفی‌گرایی و مذهب‌گرایی در حقوق بشر و مانند آن. دوم، مطالعه و آشنایی با سازمان ملل متحد، کنوانسیون‌های مصوب این سازمان درباره حقوق بشر، سازوکارهای قراردادی و فراقراردادی این سازمان.

۳. پیمایش

سوم پژوهش میدانی و پیمایشی در یافتن مصداق‌های مدل شبیه‌سازی است. در مدل یادشده نقض و رعایت حقوق بشر برابر با دو معیار یاد شده در بالا همچون اینکه مصداق‌های شکنجه، زندان، نقض حقوق زنان، نقض حقوق کودک، نقض حقوق مدنی

و سیاسی، نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین مصداق‌های نژاد پرستی و نقض حقوق کارگران و معلولان چیست.

۴. روش

و چهارم و مهم‌ترین نکته اینکه آشنایی و تسلط به روش تحقیق و گردآوری داده‌ها.

۵. پیشینه

و داشتن پیشینه پژوهشی و پژوهشگری بسیار مورد نیاز است. زیرا بدون آن تحقق چهار مورد یاد شده در بالا امکان‌پذیر نیست.

دیسپلین‌های علمی کمک‌کننده

دانش‌های کمک‌کننده در این مدل (مدل شبیه‌سازی مذاکرات حقوق بشری ایران و اتحادیه اروپا) عبارت است از: یکم، آگاهی از تاریخ روابط خارجی ایران و اتحادیه اروپا و به طور ویژه تاریخچه مباحثات حقوق بشری دو طرف و گفت‌وگوهای انجام شده در این زمینه؛ اساساً در بیشتر مدل‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل نیازمند علم تاریخ هستیم. زیرا شناخت تاریخ یک موضوع و بررسی ریشه‌های تاریخی یک بحث در شناخت و حل پیچیدگی‌های پیش روی سودمند است. برای نمونه شبیه‌سازی چالش‌های ایران و آمریکا بدون علم تاریخ و مطالعه تاریخی امکان‌پذیر نیست. دانستن تاریخ روابط سیاسی و خارجی ایران و آمریکا، آشنایی با کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و گروگانگیری دیپلمات‌های امریکایی در ۱۳ آبان ۱۳۵۸، شناخت فرهنگ دو ملت و پیشینه تاریخی و فرهنگی هر یک از دو ملت از دانش‌های مورد نیاز در این شبیه‌سازی است.

دوم آشنایی با فنون مذاکره و مطالعه ادبیات فنون مذاکره و گفت‌وگو. در این زمینه پژوهشگران و استادانی به طور تخصصی به نوشتن کتاب پرداخته‌اند و مطالب خوبی ارائه کرده‌اند. از جمله ویلیام زارتمن که مقالات و کتاب‌های فراوانی در این زمینه به نگارش درآورده است.^(۳) مؤسسه هلندی روابط بین‌الملل به نام Clingendael در هلند نیز آموزش‌ها و پژوهش‌های تخصصی در این زمینه، انجام داده است.^(۴) مطالعه، آموزش و

تمرین فنون مذاکره سبب می‌شوند تا بتوان یک شبیه‌سازی خوب در روابط بین‌الملل را پیاده و اجرا کرد.

سوم بهره‌گیری از دانش روابط بین‌الملل و علم سیاست است به ویژه نظریه‌هایی که در این زمینه کاربرد دارند. این نکته روشنی است که بدون آشنایی با تئوری بازی‌ها، مکاتب واقع‌گرایی و آرمان‌گرایی، نظریه هم‌پیوندی،^۱ نظریه جامعه بین‌المللی و مانند اینها نمی‌توان مدل یاد شده را به درستی پیاده و اجرا نمود. در واقع مهم‌ترین و ضروری‌ترین دانش در مدل‌های شبیه‌سازی رشته ما، دانش روابط بین‌الملل و علم سیاست است. کسانی که موضوع قدرت و تعریف آن را نمی‌دانند یا در تفکیک بین دولت و حکومت و تمایزهای میان این دو ناتوانند، تصمیم‌گیران خوبی در سیاست و روابط بین‌الملل نیستند. در مدل‌های شبیه‌سازی روابط بین‌الملل باید با بهره‌گیری از نظریه‌های کاربردی (نه فلسفی و انتزاعی صرف که هیچ کاربردی در نظام بین‌الملل ندارند) به تصمیم‌گیری دست زد و برنامه‌ریزی نمود. زیرا بهره‌گیری از نظریه‌های علمی - کاربردی در هنگام تصمیم و اجرا یا مدیریت یک بحران سبب‌ساز کاهش هزینه‌ها در کمترین اندازه خویش می‌شود. چهارم بهره‌گیری از مردم‌شناسی و روان‌شناسی برای تحلیل روابط دو طرف و ناکامی‌های دو طرف در گفت‌وگوهای حقوق بشری است. در این باره ما نیازمند مردم‌شناسی و روان‌شناسی هستیم. امروزه بسیاری از مردم‌شناسان به دانش روابط بین‌الملل کمک کرده‌اند و کتاب‌های آنها در شناخت بنیاد گرایی، تروریسم، ریشه‌های فقر و رویارویی با چالش‌های جهانی مفید و سودمند واقع گردیده‌اند.^(۵) در سناریوهای مربوط به موضوع ترور، بهره‌گیری از مردم‌شناسی، روان‌شناسی و فرهنگ‌شناسی بسیار کارا و سودمندند زیرا نقش تربیت، خانواده، جامعه و وضعیت اقتصادی افراد بر رویکردهای ایدئولوژیک و سیاسی آنها را مورد توجه قرار می‌دهند. همین‌طور رویارویی با افراط‌گرایی و رادیکالیسم بدون بهره‌گیری از جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی و روان‌شناسی امکان‌پذیر نیست. در مدل‌های شبیه‌سازی مربوط به چنین سناریوهایی برای رویارویی با موضوع رادیکالیسم و

۱. در این پژوهش نگارنده از واژه هم‌پیوندی برای برگردان واژه انگلیسی integration بهره می‌برد.

تروریسم بهره‌گیری از دانش‌های یادشده ضروری است. زیرا بدون بهره‌گیری از آنها نمی‌توان با آنها روبه‌رو شد یا به درمان آنها پرداخت.

البته به تناسب هر سناریو دانش مورد نیاز ما هم تغییر می‌کند. به فرض اگر بخواهیم مسائل هسته‌ای ایران را در قالب مذاکرات ایران و آژانس شبیه‌سازی کنیم علاوه بر علوم یاد شده در بالا نیازمند دانش فیزیک هسته‌ای می‌باشیم. برای نمونه فهم و بررسی قطعنامه‌های آژانس انرژی اتمی و همین‌طور قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد در زمینه پرونده هسته‌ای ایران بدون شناخت کمینه‌ای از فیزیک و علوم هسته‌ای امکان‌پذیر نیست. همین‌طور در موضوع محیط زیست، انرژی‌های فسیلی، توسعه صنعتی، خواربار و کشاورزی و غیره نیز نیازمندیم تا با علوم مرتبط با آنها آشنا باشیم. اینجاست که نقش علوم دیگر و میان‌رشته‌ای بودن روابط بین‌الملل به ویژه در هنگام سناریوسازی و یا اجرای یک نقش بیش از پیش برجسته و روشن‌تر می‌شود. به علاوه شناخت مسائل امنیتی و نظامی نیز بسیار ضروری است. زیرا حفظ استقلال و امنیت یک کشور بدون تخصص در حوزه تسلیحات، قدرت، نظم، آفند و پدافند، حقوق جنگ، حقوق بین‌الملل بشر دوستانه و حقوق مخاصمات مسلحانه امکان‌پذیر نیست. امروزه روابط بین‌الملل، آنقدر گسترده است که از علوم طبیعی و ریاضی گرفته تا محاکم کیفری بین‌المللی، از محیط زیست تا صنعت، از هوانوردی تا دریانوردی و از جهانگردی تا جهانگرایی همه و همه در این حوزه نقش دارند. نتیجه آنکه شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل بدون بهره‌گیری از دانش‌های دیگر امکان‌پذیر نیست.

شبیه‌سازی چیست؟

پس از توضیح درباره میان‌رشته‌ای بودن مدل‌های شبیه‌سازی روابط بین‌الملل و نیاز به بسیاری از دیگر دانش‌ها به تناسب سناریوی در دست انجام، اکنون به ماهیت شبیه‌سازی بپردازیم. شبیه‌سازی چیست؟

هنگامی که تمرین واقعی و یا انجام یک امر پر هزینه و یا خطرناک باشد از شبیه‌سازی برای آموزش افراد بهره‌گیری می‌شود. به عبارتی شبیه‌سازی برای افزایش مهارت با کاستن از هزینه خطا و خطر به وجود آمده است. به همین روی شبیه‌سازی

در خلبانی، آموزش‌های نظامی، درمان بر روی حیوانات و مانند اینها انجام می‌شود. در روابط بین‌الملل نیز مدل‌های شبیه‌سازی برای کاهش خطای مدیران و رهبران سیاسی و دوری از بحران و همچنین بررسی و انتخاب بهترین گزینه و تصمیم پدید آمد. بدین ترتیب که افراد با به عهده گرفتن نقش‌های گوناگون در سناریوهای محتمل نتایج یک تصمیم یا انتخاب را در عمل می‌دیدند و بدین ترتیب در آینده هنگام تصمیم از گزینه‌های نادرست دوری می‌جستند. البته شبیه‌سازی در افزایش مهارت‌های سخنرانی، فنون مذاکره، معاشرت و همچنین شناخت آیین کار سازمان‌ها و تمرین دیپلماسی نیز مؤثر است. به همین دلیل مدل‌های شبیه‌سازی از دهه ۵۰ میلادی قرن بیستم در بسیاری از دانشگاه‌های دنیا اجرا و تمرین شد. تا دانش‌پژوهان آن در آینده تصمیم‌گیران موفق باشند. اکنون نیز همه کشورهای دنیا از دپارتمان‌های شبیه‌سازی در دانشکده‌های حقوق و علوم سیاسی برخوردارند.

انواع شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل

شبیه‌سازی زنده

این نوع شبیه‌سازی با حضور مستقیم افراد واقعی در محیط‌های شبیه‌سازی انجام می‌شود.^(۱) به این معنی که پس از طراحی یک سناریو، افرادی که می‌توانند استاد دانشگاه، قاضی، دادستان، دیپلمات، رئیس جمهور و یا مانند آنها باشند در جایگاه نقش‌های شبیه‌سازی شده و سناریوهای تعریف شده قرار گرفته و در یک مکان و موضع مشخص مانند مجمع عمومی یا شورای امنیت سازمان ملل متحد به تصمیم‌گیری پرداخته و نقش خود را ایفا می‌کنند. در واقع در برنامه‌های شبیه‌سازی زنده افراد همان اشخاص واقعی هستند و مکان‌ها هم واقعی هستند و تنها تمرین شبیه‌سازی و سناریو غیرواقعی و مجازی و به عبارتی یک شبیه‌سازی است. در شبیه‌سازی‌های زنده در روابط بین‌الملل لازم است که افراد پیشاپیش از دیگر علوم و دانش‌ها هم بهره برده باشند تا بتوانند به خوبی نقش‌های خود را ایفا کنند. مدل شبیه‌سازی زنده برای نخستین بار در دیوان کیفری بین‌المللی به سال ۲۰۰۲ اجرا شد. در این مدل، قضات و دادستان که قرار بود در آینده نزدیک در دیوان شروع به کار کنند در آغاز در یک مدل

شبیه‌سازی کار کردند و نقش‌های آتی و پرونده‌های ممکن را تمرین و شبیه‌سازی نمودند. در برنامه‌های شبیه‌سازی زنده آگاهی از دیگر علوم و بهره‌گیری از دانش‌های دیگر بیشتر بستگی به افراد دارد. زیرا آنها در حال اجرای زنده نقش‌های خویشند و این توانایی‌های علمی آنهاست که می‌تواند مؤثر افتد. به طبع کسانی که از دیگر علوم مرتبط با سناریو بیشتر آگاهی دارند و به آنها مسلط هستند، راحت‌تر می‌توانند به ایفای نقش و تعهدات خود در یک مدل شبیه‌سازی بپردازند.

شبیه‌سازی‌های مجازی

در این مدل‌ها، شبیه‌سازی به صورت سایبر یا الکترونیکی انجام می‌شود. یعنی فرد به عنوان خلبان در یک فضای مجازی مهارت‌های خلبانی را تمرین می‌کند و با سناریوهای خطر و بحران و مهارت‌های پرواز و عملیات آشنا می‌شود. شبیه‌سازی‌های کامپیوتری، مدل‌سازی و آموزش یکی از شیوه‌های متداول آموزشی در وزارت دفاع امریکا است. به این مدل‌ها برنامه شبیه‌سازی مجازی اطلاق می‌شود.^(۷) در روابط بین‌الملل نیز شبیه‌سازی‌های مجازی از طریق اینترنت وجود دارد و علاقه‌مندان با ثبت نام در آنها به ایفای نقش از طریق کامپیوتر می‌پردازند. دانشگاه‌های پنسیلوانیا، میشیگان، هاروارد، اتحادیه اروپا و بسیاری دیگر از نهادها و دانشگاه‌های کشورهای پیشرفته دنیا چنین مدل‌های مجازی را پیش‌بینی کرده و برگزار می‌کنند. حسن مدل‌های مجازی از منظر میان رشته‌ای، در این موضوع است که شرکت‌کننده فرصت مناسب‌تری برای بهره‌گیری از دیگر علوم را در اختیار دارد. به همین دلیل بهتر و مناسب‌تر می‌تواند به ایفای نقش پرداخته و در یک مدل شبیه‌سازی فعالیت کند. همچنین به دلیل در اختیار داشتن فرصت بیشتر می‌تواند با متخصصین دیسپلین‌های دیگر مشورت کرده و از راهنمایی‌های آنها بهره‌مند شود. در شبیه‌سازی‌های مجازی فضای فراوان‌تری برای حوزه میان‌رشته‌ای وجود دارد.^(۸)

شبیه‌سازی‌های سازنده

مدل شبیه‌سازی‌های سازنده که در واقع افراد در نقش‌هایی قرار می‌گیرند که هیچ‌گاه آن نقش را نداشته‌اند. برای مثال یک دانشجوی علوم سیاسی در نقش وزیر خارجه ایفای

نقش می‌کند. این شبیه‌سازی به دانشجوی مزبور کمک می‌کند تا در آینده دیپلمات و یا وزیر خوبی بشود. به عبارتی شبیه‌سازی‌های سازنده مدیران موفق را برای آینده می‌سازد. در شبیه‌سازی‌های سازنده به تربیت نسل آینده یا مدیران آینده توجه می‌شود. برای نمونه دانشجویان یا کارمندان یک اداره در نقش دیپلمات یا مدیر اداره یا رئیس جمهور یا رئیس مجمع عمومی یا دبیرکل سازمان ملل متحد در یک سناریوی غیرواقعی و در یک کشور کاملاً فرضی به ایفای نقش می‌پردازند و بدین ترتیب توانایی‌های آنها برای این مناصب در آینده مورد بازبینی و سنجش قرار گرفته و آنها در مرحله آزمون و خطا خود را برای آینده سیاسی یا دیپلماتیک آماده می‌نمایند. برگزاری مدل شبیه‌سازی‌های سازنده به ساخت و تکوین دیپلمات‌های موفق و کارآمد، مدیران آینده و تصمیم‌گیر و مانند آن کمک می‌کند. در مدل شبیه‌سازی سازنده شرکت‌کنندگان در می‌یابند که تا چه اندازه نیازمند بهره‌گیری از دیگر دانش‌ها هستند و به همین روی در کمک به آنها به منظور بهره‌گیری از دیگر علوم بسیار کارا و سودمند است. دادگاه‌های شبیه‌سازی شده^۹ نیز جزو مدل‌های شبیه‌سازی سازنده محسوب می‌شوند. در این مدل هر دانشجویی یک تحلیل حقوقی، تحقیق و آگاهی و ارتباط با طرفین دعوا را انجام می‌دهد.^۹ به این گونه که در برابر یک دادگاه شبیه‌سازی شده مانند دیوان کیفری بین‌المللی دانشجویان در نقش دادستان، وکیل یا قاضی قرار گرفته و وظایف مربوط به خویش را با مطالعه و تنظیم دادخواست یا دفاعیه ایفا می‌کنند. شرکت‌کنندگان یک دادخواست می‌نویسند و دفاعیه شفاهی را در برابر دادگاه ارائه می‌دهند.^{۱۰} این مدل نیز از جمله مدل‌های شبیه‌سازی سازنده است. دادگاه‌های شبیه‌سازی شده به افزایش مهارت‌های حقوقی و تکنیکی منجر می‌شود.^{۱۱} در این مدل‌ها دانش حقوقی همراه با بهره‌گیری از علوم دیگر مانند جرم‌شناسی، حقوق بشر، حقوق معاهدات، حقوق دیپلماتیک، کیفر خواست نویسی، فن ارائه و بیان، روان‌شناسی، تاریخ و دیگر رشته‌های مورد نیاز وارد عمل می‌شوند. بدین جهت است که باید نتیجه گرفت در شبیه‌سازی‌های سازنده نیز نقش علوم دیگر برجسته و مؤثر است.

1. The Moot Courts

دستاورد

نه تنها دانش روابط بین‌الملل بلکه بسیاری از دیگر دانش‌ها از یکدیگر بهره می‌گیرند و بر همدیگر اثر می‌گذارند. این ویژگی در روابط بین‌الملل پررنگ‌تر و ضروری‌تر است. زیرا روابط بین‌الملل دانش بهینه‌سازی روابط میان دولت‌ها و واحدهای سیاسی پهنای بسیار گسترده‌ای دارد و از صنعت گرفته تا مردم‌شناسی، تاریخ، اقتصاد، جغرافیا، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، علوم بانکی، بازرگانی و بسیاری دیگر از علوم و دانش‌ها را دربرمی‌گیرد و هریک از آنها در زمینه بهینه‌سازی روابط دولت‌ها و ملت‌ها می‌توانند کارآ و سودمند باشند. بدین‌روی این نکته روشنی است که روابط بین‌الملل میان‌رشته‌ای است و در پژوهش‌های این رشته علمی نیازمند بهره‌گیری از دیگر علوم هستیم. با این مفروض، از آنجا که امروزه برای کاهش خطا و هزینه در هر دیسیپلین علمی از شبیه‌سازی بهره می‌گیرند در روابط بین‌الملل نیز نیازمند بهره‌گیری از مدل‌های شبیه‌سازی برای کاهش خطا و هزینه، رویارویی مؤثر با بحران، تصمیم درست برای مدیریت و تربیت نسل آینده دیپلمات‌ها، سیاستمداران و مجریان امور بین‌الملل هستیم. در این زمینه سه‌گونه شبیه‌سازی‌های زنده، مجازی و سازنده برای مدل‌های شبیه‌سازی روابط بین‌الملل می‌توان در نظر گرفت که اجرای هریک از این مدل‌ها بدون بهره‌گیری از آخرین تحولات علمی در دانش روابط بین‌الملل و بهره‌گیری از دانش‌های مرتبط با موضوع مدل امکان‌پذیر نیست. به تناسب محتوای سناریو و نوع موضوع شبیه‌سازی بدون بهره‌گیری از دیگر علوم مرتبط نمی‌توان نقش‌های پیش‌بینی شده در هریک از این مدل‌ها را به سرانجام رساند. اینجاست که باید اذعان کرد دیسیپلین‌های گوناگون علمی در پیوند با شبیه‌سازی‌های روابط بین‌الملل قرار می‌گیرند. برای نمونه در مدل شبیه‌سازی گفت‌وگوهای انتقادی ایران و اروپا، دانش‌هایی مانند جامعه‌شناسی، تاریخ، اقتصاد، صنعت، حقوق بشر، فرهنگ‌شناسی و غیره در پیوند با مدل شبیه‌سازی یاد شده قرار می‌گیرند. ضمن اینکه بهره‌گیری از تازه‌ترین نظریه‌های دانش روابط بین‌الملل به تکامل هرچه بیشتر و موفقیت یک مدل شبیه‌سازی در رشته روابط بین‌الملل کمک می‌کند.

امروزه بسیاری از کسانی که مدل‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل را طراحی

می‌کنند و یا حتی آنها که این مدل‌ها را اجرا می‌کنند دستی در علوم دیگر دارند و بی‌خبر از دانش‌های دیگر نیستند. ضمن اینکه همان‌ها از تازه‌ترین یافته‌های دانش روابط بین‌الملل نیز آگاه هستند و بدین ترتیب است که می‌توانند به غایت برگزاری و طراحی مدل‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل دست یابند. *

پی‌نوشت‌ها:

1. Nations Unies, *Charte des Nations Unies et Statut de la cour Internationalale de Justices*, New York: Natios Unites, 2008, pp. 3-4
2. Alison Clyto, "simulation and Training: high- Tech low cost," *JDW*, 25 November 1998, p. 25.
3. William Zartman and Gur Olivier Fawe (eds.), *Escalation and Hegtiation is International Conflicts*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Willam zartman (ed), *International Multilateral Negotiation*, San Fransico: Jossey-Bass, 1994.
- Kimura Berton et al. (eds), *International Mesotioanl: Actors, Structurel Process*, London: Macmillan Press Ltd, 1999.
4. Paul W. Meerts, *Workbook on International Negotiation*, The Hagues: Glingendel, 2001.
۵. در این زمینه بنگرید به کتابهای:
Asef Bayat, *Making Islam Democratic*, Stanford: Stanford University Press, 2007.
6. Simulation in education and training. http://en.wikipedia.org/wiki/simulation#_simulation_-_in_-_education-and_training
7. RHW, "simulation Provides key to drawdown," *National Deffense*, May/June 1993, p. 16.
۸. برای بررسی و آگاهی بیشتر بنگرید به:
Simulation in education and training, *op.cit*.
9. The Moot Court program, <http://indylaw.Indiana.edu/mootcourt>
10. *Ibid.*
11. *Ibid.*